

Здійснення судово-експертної діяльності в умовах воєнного стану: міжнародне співробітництво та практика залучення іноземних експертів

Валерій Шепітько

Д-р юрид. наук, проф., Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, заслужений діяч науки і техніки України, дійсний член (академік) Національної академії правових наук України, м. Харків, Україна, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0719-2151>, e-mail: shepitko.valery@gmail.com

Михайло Шепітько

Д-р юрид. наук, проф., Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, м. Харків, Україна, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7164-8037>, e-mail: shepitko.michael@gmail.com

Розглянуто особливості міжнародного співробітництва в галузі судової експертизи під час воєнного стану в Україні, визначено напрями та форми міжнародного співробітництва та необхідність впровадження міжнародних стандартів. Приділено увагу можливостям залучення іноземних експертів для документування та розслідування воєнних злочинів.

Ключові слова: судово експертиза; міжнародне співробітництво; стандарти розслідування; розслідування воєнних злочинів; спільні (міжнародні) слідчі групи.

Implementation of Forensic Expert Activity in Conditions of Martial Law: International Cooperation and Practice of Involving Foreign Experts

Valery Shepitko, Mykhaylo Shepitko

The paper considers peculiarities of international cooperation in forensic examination during the martial law in Ukraine. It identifies the directions and forms of international cooperation, emphasizing the necessity of implementing international standards. Special attention is given to the potential of attracting foreign experts for documenting and investigating war crimes.

Keywords: forensic examination; international cooperation; investigative standards; investigation of war crimes; joint (international) investigative teams.

Наближення України до єдиного європейського простору зумовлює вагомі зрушення у міжнародному співробітництві в галузі судової експертизи, запровадження дієвих механізмів такої взаємодії. Формування єдиного європейського простору в галузі судової експертизи обумовлює необхідність застосування новітніх методів (технологій) і впровадження міжнародних стандартів. Виникають питання щодо принципів, напрямів і форм міжнародного співробітництва у галузі судової експертизи в сучасних умовах.

У розділі IV Закону України «Про судову експертизу» (далі — Закон) регламентовано особливості міжнародного співробітництва в галузі судової експертизи. У ст. 22, 23 Закону розглянуто порядок проведення судових експертиз за дорученням правомочної сторони або органу іноземної держави, а також залучення фахівців з інших держав для спільного проведення судових експертиз. Ст. 24 Закону передбачає

можливість міжнародного співробітництва не лише у сфері практичної експертної діяльності, а й здійсненні наукової діяльності.

Ст. 23 Закону передбачено право керівників державних спеціалізованих установ за потреби долучати до складу експертних комісій, що проводять судові експертизи, провідних фахівців інших держав (такі спільні експертні комісії здійснюють судові експертизи за нормами процесуального законодавства України).

Розд. IX Кримінального процесуального кодексу України (далі — КПК України) «Міжнародне співробітництво під час кримінального провадження» передбачує проведення компетентними органами однієї держави процесуальних дій, виконання яких необхідне для досудового розслідування, судового розгляду під час міжнародного співробітництва, а розділом IX² КПК України врегульовано особливості співробітництва з Міжнародним кримінальним судом.

Міжнародне співробітництво експертних установ необхідне для обміну досвідом, підвищення кваліфікації фахівців судово-експертних установ, врахування сучасних досягнень науки і техніки, створення стандартизованих експертних методик. Важливим напрямом співробітництва в галузі судової експертизи є створення і функціонування міжнародних (європейських) судово-експертних мереж. Результати анкетування судових експертів державних спеціалізованих установ та інших фахівців (експертів) з відповідних галузей знань свідчать про необхідність міжнародного співробітництва у галузі здійснення судово-експертної діяльності (на це вказали 95,3% опитаних). На думку експертів, міжнародне співробітництво може виявлятися: у входженні до міжнародних експертних організацій (наприклад, ENFSI) — це зазначили 54,7%; у наданні допомоги з боку зарубіжних колег у програмному та технічному забезпеченні — 48,3%; у проведенні спільних наукових досліджень з проблем судової експертизи — 44,8%; у проведенні спільних наукових заходів із судової експертизи — 40,7%; у проведенні комісійних судових експертиз за участю зарубіжних експертів — 36,6%; у підвищенні якості послуг із проведення судової експертизи — 30,2%; у запрошенні зарубіжних експертів до проведення судових експертиз — 27,3%; у виданні спільних наукових видань (збірників, журналів тощо) — 26,8%; інше — 1,7%.

До тенденцій розвитку судово-експертної діяльності в межах міжнародної кооперації можна віднести: посилення міжнародного співробітництва між експертними установами; формування та створення єдиних інформаційних систем, об'єднаних баз знань і даних; активізація взаємодії щодо обміну науковою інформацією і науковими досягненнями у галузі судової експертизи та окремих її напрямів; стандартизація та уніфікація експертних методик; запровадження акредитації лабораторій судової експертизи; підвищений інтерес до окремих видів судових експертиз (зокрема, до судово-комп'ютерної експертизи, експертизи телекомунікаційних систем тощо).

Форми міжнародного співробітництва в галузі судово-експертної діяльності: 1) обмін інформацією (науково-інформаційний обмін); 2) проведення спільних наукових і науково-практичних заходів (конференцій, симпозіумів,

конгресів та ін.); 3) підготовка експертних кадрів і підвищення кваліфікації за кордоном; 4) взаємодія у межах підвищення якості проведення судових експертиз у різних країнах; 5) взаємодія в межах міжнародних експертних об'єднань (організацій); 6) міжнародна стандартизація судово-експертної діяльності; 7) залучення судових експертів різних країн під час розслідування та судового розгляду злочинів міжнародного характеру (наприклад, у діяльності Міжнародного кримінального суду).

В умовах військової агресії РФ проти України особливо гостро постає питання щодо необхідності розслідування воєнних злочинів і залучення відповідних експертів. Для розслідування злочинів, які скоюють у цей час, створюють спільні (міжнародні) слідчі групи. На сьогодні до спільної слідчої групи увійшли представники інших європейських країн. «Окрім України до неї увійшли Литва, Польща, Естонія, Латвія, Словаччина та Румунія — всі держави, які зібрали велику кількість свідчень від українських біженців. Вони складають найбільшу слідчу групу, що діє в рамках Євроюсту» [1].

Ст. 571 КПК України визначає порядок створення і діяльність спільних слідчих груп. Зокрема у ч. 1 ст. 571 зазначено, що для проведення досудового розслідування обставин кримінальних правопорушень, скоєних на територіях декількох держав, або якщо порушено інтереси цих держав, можна створювати спільні слідчі групи. У ч. 4 цієї самої статті зазначено, що слідчі (розшукові) та інші процесуальні дії виконують члени спільної слідчої групи тієї держави, на території якої їх проводять.

Питання створення спільних слідчих груп безпосередньо пов'язано з залученням іноземних судових експертів до розслідування, адже за усталеною практикою до складу такої групи залучають також судових експертів.

Розслідування воєнних злочинів має ґрунтуватися на базових стандартах розслідування для документування міжнародних злочинів в Україні [2]. У Керівництві з базових стандартів розслідування для документування міжнародних злочинів в Україні передбачено шість основних правил розслідування, які повинні дотримувати фахівці-практики під час документування міжнародних злочинів.

Офіс Генерального прокурора спільно з провідними національними експертами

з міжнародного гуманітарного права розробив і презентував методичні рекомендації «Стандарти розслідування воєнних злочинів. Загальна частина» [3]. Для фіксації воєнних злочинів також важливе значення має «Міжнародний протокол із документування та розслідування сексуального насильства в умовах конфлікту. Основні стандарти належної практики щодо документування сексуального насильства як злочину згідно міжнародного права» (1-ше вид.: червень 2014 р.) [4].

Практика залучення іноземних судових експертів до розслідувань кримінальних правопорушень в Україні здійснюється двома можливими шляхами: 1) Офіс Генерального прокурора залучає судових експертів іноземних держав через запит на отримання міжнародної правової допомоги; 2) у разі створення міжнародної слідчої групи іноземних судових експертів залучають до складу такої групи. У Рішенні Координаційної Ради з проблем судової експертизи при Міністерстві юстиції України від 17.08.2023 р. було ухвалено рекомендацію розрізняти механізми міжнародного співробітництва відповідно до Закону України «Про судову експертизу» та міжнародної правової допомоги (як форми міжнародного співробітництва під час кримінального провадження, передбаченого КПК України).

Перелік джерел посилання

1. Міжнародна підтримка розслідувань воєнних злочинів / Юридична Газета online. 29.03.2023. URL: <https://jur-gazeta.com/publications/practice/mizhnarodne-pravo-investiciyi/mizhnarodna-pidtrimka-rozsliduvan-voennih-zlochiniv.html> (дата звернення: 07.03.2024).
2. Керівництво з базових стандартів розслідування для документування міжнародних злочинів в Україні / Global Rights Compliance. Травень 2023. URL: <https://globalrightscpliance.com/wp-content/uploads/2023/05/%D0%9A%D0%95%D0%A0%D0%86%D0%92%D0%9D%D0%98%D0%A6%D0%A2%D0%92%D0%9E-%D0%97-%D0%91%D0%90%D0%97%D0%9E%D0%92%D0%98%D0%A5-%D0%A1%D0%A2%D0%90%D0%9D%D0%94%D0%90%D0%A0%D0%A2%D0%86%D0%92-%D0%A0%D0%9E%D0%97%D0%A1%D0%9B%D0%86%D0%94%D0%A3%D0%92%D0%90%D0%9D%D0%9D%D0%AF-%D0%94%D0%9B%D0%AF-%D0%94%D0%9E%D0%9A%D0%A3%D0%9C%D0%95%D0%9D%D0%A2%D0%A3%D0%92%D0%90%D0%9D%D0%9D%D0%AF-%D0%9C%D0%86%D0%96%D0%9D%D0%90%D0%A0%D0%9E%D0%94%D0%9D%D0%98%D0%A5-%D0%97%D0%9B%D0%9E%D0%A7%D0%98%D0%9D%D0%86%D0%92-%D0%92-%D0%A3%D0%9A%D0%A0%D0%90%D0%87%D0%9D%D0%86.pdf> (дата звернення: 07.03.2024).
3. Стандарти розслідування воєнних злочинів. Загальна частина : метод. рек. Київ, 2023. 112 с. URL: https://justgroup.com.ua/wp-content/uploads/2023/05/standart-rozsliduvannya_zagalna-chastyna.pdf (дата звернення: 07.03.2024).
4. Міжнародний протокол із документування та розслідування сексуального насильства в умовах конфлікту. Основні стандарти належної практики щодо документування сексуального насильства як злочину згідно міжнародного права. 1-ше вид. Червень 2014 р. 146 с. URL: https://www.wicc.net.ua/media/int_protokol.pdf (дата звернення: 07.03.2024).